

بررسی تأثیر عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی در مقطع کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه اساتید راهنما این رشته

محمد رضا حصارکی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۱/۱۵

تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۱۰/۲۰

چکیده

این پژوهش با هدف آگاهی از تأثیر عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی در مقطع کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی به روش توصیفی - پیمایشی به انجام رسیده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۳۰۶ نفر از اعضای هیات علمی گروه های زبان و ادبیات فارسی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی با مدرک دکترا است که از این تعداد بر اساس فرمول کوکران ۱۷۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده های مورد نیاز پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید. این پرسشنامه شامل سه بخش اطلاعات فردی، عوامل دانشگاهی و عوامل غیر دانشگاهی بوده است که میزان پایایی سوالات مربوط به عوامل غیر دانشگاهی با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ /۰.۸۵ و عوامل و دانشگاهی /۰.۸۹ تعیین گردید. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که از دیدگاه جامعه آماری مورد مطالعه هم عوامل دانشگاهی و هم عوامل غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی مؤثر است. با توجه به یافته های این پژوهش و پژوهش های صورت گرفته در رابطه با سایر رشته های دانشگاهی انتظار می رود دانشگاه و مراکز دانشگاهی کشور علاوه بر جدی گرفتن فعالیت های پژوهشی دانشجویان، بر فرآیند پایان نامه نویسی آنان که می تواند نقش مهمی در تولید علم و دانش داشته باشد تاکید و نظارت بیشتری داشته باشند.

کلیدواژه: عوامل دانشگاهی، عوامل غیر دانشگاهی، پایان نامه نویسی، اساتید راهنما

---

^۱ گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شهر قدس، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران M.r.hesaraki@gmail.com

مقدمه

فعالیت‌های پژوهشی در عصر کنونی اهمیت و جایگاهی ویژه دارند، تا جایی که به عنوان شاخصی برای تعیین میزان توسعه یافتگی کشورها به شمار می‌روند. همچنین تحقیق و پژوهش، کلید اصلی توسعه همه جانبه و استقلال یک کشور است. از همین رو، اهمیت و اعتبار دادن به بخش پژوهش سرمایه ملی تلقی می‌گردد. در این زمینه گفته شده است که پژوهش پس از تربیت نیروی انسانی کارآمد، یکی از پایه‌های اصلی توسعه اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است و توسعه پایدار و اصولی در بلندمدت بدون پژوهش به دشواری تصور می‌گردد. اهمیت دادن به امر تحقیقات و افزایش فعالیت‌های پژوهشی در هر کشوری موجب توسعه و پیشرفت گردیده و استقلال واقعی را برای آن کشور به ارمغان می‌آورد (مظلومیان و همکاران، ۱۳۹۸، ۵۳). مسئولیت‌های اصلی دانشگاه‌ها، ارائه آموزش، پژوهش و خدمات عمومی، خود و جامعه است. اقدامات مؤثر در جهت ارتقاء توانایی‌های دانشگاه‌ها در ارتقاء مؤثر این مسئولیت‌ها ضروری است. چنین اقداماتی شامل جمع‌آوری اطلاعات مقایسه‌ای با هدف انجام ممیزی و مقایسه دانشگاه‌های متفاوت، مقررات متفاوت آنها و اجرای متفاوت آن مقررات می‌باشد. در این راستا، مقایسه استانداردهای سطح بالای پژوهشی در جهت ارزیابی فعالیت‌ها و یافته‌های پژوهشی آنها ضروری است. یکی از شیوه‌های انجام چنین مقایسه‌ای داشتن اطلاعات راجع به تجربیات پژوهشی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا می‌باشد. (مارش به نقل از یمنی دوزی سرخابی، ۱۳۸۸، ۸۴). دغدغه‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی، انتخاب موضوع برای نگارش پایان‌نامه است. این انتخاب، تصمیمی مهم و سرنوشت‌ساز است. میزان موفقیت دانشجویان این مقاطع، به نحو قابل توجهی به این انتخاب بستگی دارد. آنان معمولاً در جستجوی موضوعات تازه و اصیل برای پژوهش خود هستند و از تکراری بودن موضوع تحقیق خود نگرانند. این نگرانی زمانی بیشتر می‌شود که درباره تقریباً هر موضوعی که جستجو می‌کنند، خود را با دهها یا صدها اثر منتشرشده مواجه می‌بینند. گویی درباره همه چیز، قبلاً تحقیق شده است و دیگر موضوع تازه‌ای برای آنان باقی نمانده است. استادان راهنما نیز تمایلی به هدایت موضوعات تکراری ندارند و معمولاً دانشجویان خویش را به اتخاذ موضوعات اصیل و جدید تشویق می‌کنند. اگر موضوعی بسیار جدید و بدیع نیز به ذهن شان برسد، آنگاه نگران چگونگی انجام آن و دستیابی به پیشینه مناسب برای پژوهش خواهند بود. نتیجه این وضعیت، هفته‌ها و گاه ماهها سرگردانی دانشجویان برای انتخاب موضوع است؛ چراکه دانشجو خود را در طیفی از موضوعات گرفتار می‌بیند که در یک سوی آن، مباحث تکراری اما با سابقه غنی پژوهشی است. از سوی دیگر آن، موضوعات جدیدی که پرداختن به آنها با دشواری‌های پیش‌بینی نشده همراه خواهد بود (منصوریان، ۱۳۸۸، ۲۸). دانش در قرن بیست و یکم (قرن اقتصاد دانش محور یا KBE¹) تبدیل به یک کالای حیاتی برای کشورها، کسب و کارها و افراد شده است. مدارک و اسناد ملموس نشان

¹ - Knowledge-based economy

می دهند که دانش و اطلاعات قادر به کمک به ملت ها جهت نیل به اهداف توسعه ای خویش هستند. جهت سرمایه گذاری در انقلاب دانش برای بهبود و رقابت پذیری و رفاه، کشورهای در حال توسعه بایستی بر نقاط قوت خویش اتکا داشته و به طور دقیق برای سرمایه گذاری بر سرمایه انسانی، نهادهای مفید، فنآوری های مناسب و شرکت های رقابتی و مبتکر، برنامه ریزی کنند (کفلا^۱، ۲۰۱۰، ۶۸). توکل و داودی (۱۳۹۷) در پژوهش خود تحت عنوان بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت پایان نامه ها و رساله ها براساس تحلیل اهمیت عملکرد نتایج حاصل از تحلیل اهمیت - عملکرد این عوامل نشان می دهد که برای ارتقای کیفیت پایان نامه ها و رساله های می بایست بر عوامل روشن بودن مسئله، موضوع تحقیق، سوالات و فرضیه ها، مهارت، تجربه و توانمندی علمی و تخصص در موضوع پژوهش، نبود چالش های فرهنگی - اجتماعی حاکم بر جریان علمی، آشنایی و تسلط بر ادبیات و پیشینه نظری و تجربی موضوع، توان علمی در حوزه روش تحقیق، آشنایی با روش های استخراج منابع از بانک های اطلاعاتی، ارائه پیشنهاد استادان متخصص در موضوع پایان نامه و رساله و توانایی ارتباط سازنده و مثبت با استادان راهنما و مشاور متمرکز شد. این دسته از عوامل، عواملی هستند که اهمیت بسیار زیادی در ارتقای کیفیت پایان نامه ها و رساله ها دارند اما عملکرد فعلی آنها در این حوزه مناسب نبوده است لذا می بایست مدیران و تصمیم گیران این حوزه زمان و بودجه لازم را برای ارتقای عملکرد این عوامل تخصیص دهند. نصیری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان بررسی موانع پژوهش و عوامل مرتبط با آن از دیدگاه اساتید دانشکده های منطقه ۲ سما و ارائه راهکارهایی برای حل آن به این نتیجه دست یافتند که همه عوامل فردی، اداری، مدیریتی، اجتماعی و اقتصادی به عنوان موانع پژوهش مورد تایید قرار گرفت. نگهبان و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود عوامل مؤثر بر انتخاب موضوع پایان نامه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج به دست آمده از تحلیل عاملی نشان داد که پنج دسته از عوامل شامل محیط و امکانات دانشگاه، علاقه شخصی دانشجو، زمان و سهولت دسترسی به منابع، ارتباط با سازمان ها و تعلق مکانی، در انتخاب موضوع پایان نامه دانشجویان مؤثر بودند که در بین این عوامل، محیط و امکانات دانشگاه بیش ترین تأثیر را داشته است. همچنین نتایج تحقیق بیانگر این است که دانشجویان در مرحله انتخاب موضوع، کمتر به مسائل و نیازهای جامعه توجه داشته اند.

یمنی دوزی سرخابی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان تحلیلی بر وضعیت عوامل مؤثر بر تجارب پژوهشی (فرآیند پایان نامه نویسی) دانشجویان تحصیلات تکمیلی و تغییرات آن در دانشگاه شهید بهشتی به این نتیجه دست یافته اند که میانگین کلی تمامی عامل های مورد بررسی در حد متوسط بوده است. دو عامل جو فکری دانشکده و زیرساخت ها نسبت به میانگین کل عامل ها پایین تر از حد متوسط و سایر عامل ها بالاتر از حد متوسط بوده اند. مقایسه با سال ۱۳۸۳ نیز نشان می دهد در عامل توسعه ای مهارت ها افت و در عامل جو فکری افزایش

^۱ -Kefela

ناچیزی (۰.۰۳) ایجاد شده است. عامل کمبود منابع مهم ترین مشکل و موضوع پایان نامه مهم ترین عامل انگیزاننده‌ی در فرآیند پایان نامه نویسی بوده است. نتایج حاصل از پژوهش خویباری و عاطفت دوست (۱۳۹۴) با عنوان بررسی موانع پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان نشان داد که موانع آموزشی، موانع سازمانی، موانع فردی و موانع فرهنگی از مهمترین موانع پیش روی انجام پژوهش در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان می باشد. شیربگی و کاوه ای (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی نقش و رابطه نظارتی استاد راهنما و دانشجو از دیدگاه دانشجویان دوره کارشناسی ارشد را مورد مطالعه و بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که برای انتخاب استاد راهنما عوامل طرز برخورد و رفتار اجتماعی استاد با دانشجویان دارای بالاترین رتبه بودند. تحلیل داده‌ها نشان داد که بیشتر دانشجویان خواهان یک سبک ساختاری راهنمایی از طرف استادان راهنما هستند. همچنین، بیشتر دانشجویان گزارش کردند که بیشترین رضایت را از میزان مهارت‌ها، شخصیت و تجربه استادانشان دارند، اما معتقد بودند که استادان گرایش کمتری به سبک ساختاری دارند و لذا خواهان دخالت بیشتری از طرف استادانشان در جریان تکمیل پایان نامه بودند. راد افشار و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی دیدگاه دانشجویان علوم پزشکی گیلان نسبت به فرآیند پایان نامه نویسی پرداختند. آنان از یافته‌های پژوهش خود چنین نتیجه گرفتند که دانشجویان تمایل به کسب اطلاعات در قالب واحد درسی برای آشنایی با اصول نگارش و تدوین پایان نامه و مقالات را دارند. همچنین آموزش اساتید در زمینه مهارت‌های راهنمایی دانشجویان، تشویق دانشجویان به گذراندن کارگاه آموزشی روش تحقیق و تأمین بودجه و امکانات، از جمله اقداماتی است که می‌تواند در بهبود دیدگاه دانشجویان و نیز افزایش کیفیت ارایه واحد درسی پایان نامه تمرینش باشد. عرب مختاری (۱۳۸۶)، پژوهش خود با عنوان شناسایی موانع و مشکلات پژوهش در رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی کشور، از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی به این نتیجه دست یافته است که پنج مانع، مالی و کمبود تسهیلات و امکانات، اداری و ساختاری، مشکلات فردی، مشکلات اطلاع‌رسانی و فرهنگی - اجتماعی، از موانع انجام پژوهش در ورزش می‌باشند. چنگیز و همکاران (۱۳۸۲) در پژوهشی به بررسی دیدگاه اساتید راهنما در مورد مشکلات روند اجرای پایان نامه تحصیلی پزشکی عمومی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد مهمترین مشکلات روند اجرای پایان نامه از دیدگاه اساتید راهنما، تأمین بودجه مناسب طرح، تصویب پیش نویس پایان نامه در شورای گروه و شورای پژوهشی دانشکده و همچنین آموزش دانشجو برای مرور متون و مقاله نویسی و همچنین آگاهی از اولویت های تحقیقاتی کشور بوده است. اساتید راهنما، هدف پایان نامه را بطور عمده آموزش روش تحقیق می دانستند. اکثریت اساتید راهنما انجام پایان نامه را برای دوره عمومی پزشکی لازم می دانستند ولی معتقد بودند دانشجویان وقت کافی برای گذراندن آن ندارند. به نظر آنها اختیاری کردن پایان نامه موجب ارتقای کیفیت تحقیقات در

آموزش پزشکی خواهد شد. **ون روویج** و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی ویژگی های پروژه های تحقیقاتی دانشجویان دکترا در یکی از دانشگاه های هلند را مورد مطالعه و بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که از دیدگاه دانشجویان مورد مطالعه ارتباط خوب دانشجویان با اساتید راهنما، انتخاب موضوع مرتبط با تخصص اساتید و آزادی و اختیار عمل بر پروژه های تحقیقاتی آنان موثر است. اولاکلهین و اوجو^۲ (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی عوامل موثر در نگارش پایان نامه های تحصیلات تکمیلی کشور نیجریه با آموزش از راه دور پرداختند. نتیجه پژوهش آنان نشان داد که بسیاری از دانشجویان در انتخاب مسئله تحقیقاتی مناسب و استاد راهنما با مشکل مواجه بوده اند. سالیوان (۲۰۰۱)^۳ در پژوهشی به بررسی فرآیند پایان نامه نویسی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد پرستاری پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که رابطه دانشجو با استاد راهنما و مشاور بر فرآیند پایان نامه نویسی موثر است. از دیدگاه دانشجویان واکنش ها و بازخوردهایی دریافتی از جانب اساتید راهنما و مشاور بر نگارش پایان نامه آنان بسیار مهم و اساسی بوده است.

با توجه به آنچه بیان شد باید گفت به ویژه در جهان امروز تحقیق و پژوهش برای تمام کشورهای جهان اهمیت فراوان دارد به گونه ای که از آن به عنوان یکی از مهمترین شاخص های توسعه و پیشرفت یاد می شود. با این حال علیرغم اینکه تحقیق و پژوهش همواره مورد تاکید مدیریت کلان کشور به ویژه دست اندرکاران نظام آموزش عالی می باشد اما شواهد نشان می دهد که این موضوع در دانشگاه ها و مراکز دانشگاهی کشور چندان جدی گرفته نمی شود. جهان امروز، جهان تحقیق و پژوهش است زیرا محصول تحقیق و پژوهش تولید علم و دستیابی به اطلاعات جدید است که خود یکی از مهمترین ابزارهای قدرت نمایی کشورهای جهان در دنیای رقابتی امروز به شمار می رود. برای بهبود وضعیت پژوهش و تحقیق در کشور باید شرایط و بستر آن نیز فراهم شود؛ این بدان معناست که علاوه بر نیروی انسانی متخصص، لازم است زیرساخت های اساسی آن چه به لحاظ نرم افزاری و چه به لحاظ سخت افزاری فراهم شود. بدون شک در تمام دانشگاه های جهان فعالیت های پژوهشی به ویژه پژوهش هایی که در قالب پایان نامه تحصیلی به جهت نقشی که می تواند در توسعه و پیشرفت علمی کشورها داشته باشد اهمیت ویژه ای دارد که شواهد نشان می دهد علیرغم این اهمیت، فرآیند پایان نامه نویسی در ایران به ویژه در سالیان اخیر با موانع و چالش های فراوانی روبروست که ضرورت ایجاب می کند از طریق پژوهش های علمی نسبت به اسباب شناسی این مسئله اقدام شود. نتایج پژوهش های صورت گرفته در داخل کشور که به تعدادی از آنها پیش از این اشاره شد حاکی از آن است که وجود برخی موانع فردی، سازمانی و اجتماعی و همچنین عواملی همانند نبود انگیزه برای فعالیت های پژوهشی، عدم توجه و دقیق شدن در مسائل و مشکلات جامعه، کمبود امکانات و تجهیزات پژوهشی هر

¹ - van Rooij et all

² - Olakulehin & Ojo

³ Sullivan

کدام به نوعی مانع از جدی گرفته شدن پایان نامه نویسی توسط دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی کشور شده است که ضرورت ایجاب می کند این مسئله به شکل جدی تری مورد مطالعه علمی قرار گیرد. رشته زبان و ادبیات فارسی یکی از رشته های دانشگاهی است که مقاطع تحصیلی آن در بسیاری از دانشگاه های کشور اعم از دولتی و دانشگاه آزاد اسلامی برقرار است و یقیناً دانشجویان این رشته نیز برای نگارش پایان نامه تحصیلی خود با مسائل و مشکلاتی مواجه هستند که تاکنون آنگونه که شایسته و بایسته است مورد مطالعه و بررسی قرار نگرفته اند. یکی از عوامل دخیل در فرآیند پایان نامه نویسی، اساتید راهنما هستند که با توجه به تخصص و تجربه خود می توانند در شناسایی و رفع موانع پایان نامه نویسی کمک شایان توجهی به جامعه دانشگاهی کشور داشته باشد. هدف این پژوهش نیز آگاهی از دیدگاه و نظرات اعضای هیات علمی گروه های زبان و ادبیات فارسی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی است در خصوص موانع و مشکلات دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی است و قصد پاسخگویی به این سوال را دارد که از دیدگاه آنها چه عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی بر سر راه دانشجویان در فرآیند پایان نامه نویسی وجود دارد؟

سوالات تحقیق

- ۱- از دیدگاه اساتید راهنما عوامل دانشگاهی در فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی موثر است؟
- ۲- از دیدگاه اساتید راهنما عوامل غیر دانشگاهی در فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی موثر است؟

روش تحقیق

برای انجام این پژوهش از روش توصیفی- پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۳۰۶ نفر از اعضای هیات علمی گروه های زبان و ادبیات فارسی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی با مدرک دکترا بوده است که تجربه راهنمایی پایان نامه در مقطع کارشناسی ارشد این رشته را دارا بوده و نام آنها در وب سایت های معتبر از جمله پژوهشگاه علوم و فناوری ایران (ایرانداک)، وب سایت واحدهای دانشگاهی قابل بازیابی بوده است. که از این تعداد بر اساس فرمول کوکران ۱۷۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند و پرسشنامه پژوهش از طریق پست الکترونیکی برای آنان ارسال شد. پس از گذشت تقریبی دو ماه از ارسال پرسشنامه ها، تعداد ۱۵۸ پرسشنامه به شکل کاملاً تکمیل شده دریافت گردید. پس از مطالعه مبانی نظری مسئله پژوهش به مطالعه مقالات منتشر شده در مجلات علمی کشور برخی از موانع و عوامل مؤثر بر انجام فعالیت پژوهشی توسط دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی شناسایی گردید که با توجه به ماهیت این پژوهش برخی از عوامل و موانع شناسایی شده در قالب یک پرسشنامه محقق ساخته طراحی شده

و جهت پاسخگویی جامعه آماری به نشانی آنان ارسال شد پرسشنامه مورد استفاده شامل سه بخش بوده است. بخش اول شامل اطلاعات فردی (جنسیت، سن، مرتبه علمی، سابقه کار)، بخش دوم شامل سوالات مربوط به عوامل غیر دانشگاهی (مدرک گرایی، بی انگیزگی، عدم علاقه به رشته تحصیلی، فقدان پشتکار، بی رغبتی به مطالعه، ناتوانی در جستجوی اطلاعات، ضعف و ناتوانی در استفاده از پایگاه های اطلاعاتی مبتنی بر اینترنت، نداشتن وقت کافی از سوی دانشجو، بی تفاوتی نسبت به مسائل و چالش های رشته تحصیلی) و بخش سوم مربوط به عوامل دانشگاهی (تأکید بر آموزش محوری و بی توجهی به ضرورت انجام فعالیت پژوهشی توسط دانشجویان، کم بودن تعداد واحدهای مرتبط با تحقیق و پژوهش در مقطع کارشناسی ارشد، فقدان منابع اطلاعاتی، قوانین و مقررات سازمانی، نداشتن سابقه پژوهشی در مقطع کارشناسی) بوده است. میزان پایایی سوالات مربوط به عوامل و موانع غیردانشگاهی با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ ۰/۸۵. و عوامل و موانع دانشگاهی ۰/۸۹. تعیین گردید. برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش نرم افزار آماری SPSS22 مورد استفاده قرار گرفت.

یافته ها

یافته های توصیفی

جدول ۱. سن و جنسیت پاسخگویان

سن	۳۰-۲۵ سال		۳۵-۳۰ سال		۴۰-۳۵ سال		بالتر از پنجاه		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مرد	۲	۲/۳۲	۸	۹/۳۰	۱۳	۱۵/۱۲	۲۰	۲۳/۲۶	۴۳	۸۶
زن	۰	۰	۶	۸/۳۲	۱۱	۱۵/۲۸	۱۷	۲۳/۶۱	۳۸	۷۲

چنانچه در جدول شماره (۱) مشاهده می شود از مجموع ۱۵۸ نفر پاسخگو تعداد ۸۶ نفر مرد (۵۴/۴۳ درصد) و ۷۲ نفر زن (۴۵/۵۷ درصد) هستند که از این تعداد ۲ نفر (۱/۲۷ درصد) بین ۲۵ تا ۳۰ سال، ۱۲ نفر (۷/۶ درصد) بین ۳۰ تا ۳۵ سال، ۴۵ نفر (۲۸/۴۸ درصد) بین ۳۵ تا ۴۰ سال، ۴۷ نفر (۲۹/۷۵ درصد) بین ۴۰ تا ۴۵ سال و ۵۲ نفر (۳۲/۹ درصد) بالاتر از ۴۵ سال سن داشته اند.

جدول ۲. مرتبه علمی و سابقه کار پاسخگویان

مرتبه علمی	استادیار		دانشیار		استاد		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مرد	۵۵	۶۳/۹۵	۲۷	۳۱/۴۰	۴	۴/۶۵	۸۶	۸۶
زن	۴۹	۶۸/۰۵	۲۰	۲۷/۷۸	۳	۴/۱۷	۷۲	۷۲
سابقه	کمتر از ۵	بین ۵ تا ۱۰	بین ۱۰ تا ۱۵	بین ۱۵ تا ۲۰	بالتر از ۲۰	جمع کل		

بررسی تأثیر عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی ....

کار	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مرد	۰	۰	۲۸	۲۴/۴۲	۲۱	۲۹/۰۷	۲۵	۱۳/۹۶	۱۲	۰	۸۶	۱۰۰
زن	۰	۰	۲۲	۳۳/۳۴	۲۴	۲۶/۳۹	۱۹	۹/۷۲	۷	۰	۷۲	۱۰۰

چنانچه در جدول شماره (۲) مشاهده از مجموع ۱۵۸ نفر پاسخگو اعم از مرد و زن ۱۰۴ نفر (۶۵/۸۲) دارای مرتبه علمی استادیار، ۴۷ نفر (۲۹/۷۵ درصد) دانشیار و ۷ نفر (۴/۴۳ درصد) استاد بوده اند و از این تعداد ۱۹ نفر (۱۲/۲۵۳ درصد) بین ۵ تا ۱۰ سال، ۴۴ نفر (۲۷/۸۵ درصد) بین ۱۰ تا ۱۵ سال، ۴۵ نفر (۲۸/۴۵ درصد) بین ۱۵ تا ۲۰ سال و ۵۰ نفر (۳۱/۶۵ درصد) بالاتر از ۲۰ سال سابقه کار داشته اند.

یافته های استنباطی

آزمون اولین فرضیه پژوهش:

– از دیدگاه اساتید راهنما عوامل غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی موثر است؟

جدول ۳. تأثیر عوامل غیر دانشگاهی در فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی

متغیر	حجم نمونه	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	۹۵ درصد اطمینان حداقل و حداکثر	
						حداکثر	حداقل
عوامل غیر دانشگاهی موثر بر فرآیند پایان نامه نویسی	۱۵۸	۱۳/۴۲۵	۱۹۵	۰/۰۰۱	۰/۸۰۶	۰/۷۹	۱/۹۶

چنانچه در جدول شماره (۲) مشاهده می شود از دیدگاه اساتید راهنما عوامل غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی موثر است؛ از آنجا که t محاسبه شده ($t=۱۳/۴۲۵$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ($\alpha=۰/۰۵$)، و در درجه آزادی ۱۹۵ از مقدار t جدول بحرانی ($t=۱/۹۶$) بزرگتر است به همین دلیل با اطمینان ۹۵ درصد چنین نتیجه گیری می شود که از دیدگاه جامعه آماری مورد مطالعه عوامل غیر دانشگاهی یعنی مدرک گرایی، بی انگیز بودن دانشجو، عدم علاقه به رشته تحصیلی، فقدان پشتکار، بی رغبتی به مطالعه، ناتوانی در جستجوی اطلاعات، ضعف و ناتوانی در استفاده از پایگاه های اطلاعاتی مبتنی بر اینترنت، عدم صرف وقت کافی و بی تفاوتی نسبت به مسائل و مشکلات رشته تحصیلی بر فرآیند پایان نامه نویسی موثر هستند.

آزمون دومین فرضیه پژوهش

– از دیدگاه اساتید راهنما عوامل دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی موثر است؟

جدول ۴. تاثیر عوامل غیر دانشگاهی در فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی

متغیر	حجم نمونه	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	۹۵ درصد اطمینان حداقل و حداکثر	
						حداکثر	حداقل
عوامل دانشگاهی موثر بر فرآیند پایان نامه نویسی	۱۵۸	۱۱/۴۵۱	۱۹۵	۰/۰۰۱	۰/۶۴۲	۰/۵۸	۰/۸۱

چنانچه در جدول شماره (۲) مشاهده می شود از دیدگاه اساتید راهنما غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی موثر است؛ از آنجا که t محاسبه شده ($T=11/451$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ($\alpha=0/05$)، و در درجه آزادی ۱۹۵ از مقدار t جدول بحرانی ($t=1/96$) بزرگتر است به همین دلیل با اطمینان ۹۵ درصد چنین نتیجه گیری می شود که از دیدگاه جامعه آماری مورد مطالعه عوامل دانشگاهی یعنی تاکید بر آموزش محوری و بی توجهی به ضرورت انجام فعالیت پژوهشی توسط دانشجویان، کم بودن تعداد واحدهای مرتبط با تحقیق و پژوهش در مقطع کارشناسی ارشد، فقدان منابع اطلاعاتی، قوانین و مقررات سازمانی، نداشتن سابقه پژوهشی در مقطع کارشناسی بر فرآیند پایان نامه نویسی موثر هستند.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف آگاهی از تأثیر عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی در مقطع کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه اساتید راهنما این رشته به روش توصیفی-پیمایشی به انجام رسیده است. نتایج حاصل از یافته های توصیفی پژوهش نشان داد که از مجموع ۱۵۸ نفر پاسخگو ۵۴/۴۳ درصد مرد و ۴۵/۵۷ زن هستند که از این تعداد ۱/۲۷ بین ۲۵ تا ۳۰ سال، ۷/۶ بین ۳۰ تا ۳۵ سال، ۲۸/۴۸ بین ۳۵-۴۰ سال، ۲۹/۷۵ بین ۴۰ تا ۴۵ سال و ۳۲/۹ بالاتر از ۴۵ سال سن داشته اند. بر همین اساس از این ۵۹/۴۹ دارای مرتبه علمی استادیار، ۳۲/۹۱ دانشیار و ۷/۶ استاد بوده اند. یافته ها همچنین نشان می دهد که از این تعداد پاسخگو ۱۲/۲۵۳ درصد بین ۵ تا ۱۰ سال، ۲۷/۸۵ درصد بین ۱۰ تا ۱۵ سال، ۲۸/۴۵ درصد بین ۱۵ تا ۲۰ سال و ۳۱/۶۵ درصد بالاتر از ۲۰ سال سابقه کار داشته اند. بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش دو فرضیه برای این پژوهش تدوین گردید. فرضیه اول بر تأثیر عوامل غیر دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه اساتید راهنما این رشته دلالت داشت که نتایج حاصل از آزمون این فرضیه نشان داد از دیدگاه جامعه آماری مورد مطالعه عوامل غیر دانشگاهی یعنی مدرک گرایی، بی انگیز بودن دانشجو، عدم علاقه به رشته تحصیلی، فقدان پشتکار، بی رغبتی به مطالعه، ناتوانی در جستجوی اطلاعات، ضعف و ناتوانی در استفاده از پایگاه های اطلاعاتی مبتنی بر

اینترنت، عدم صرف وقت کافی و بی تفاوتی نسبت به مسائل و مشکلات رشته تحصیلی بر فرآیند پایان نامه نویسی مؤثر هستند. این نتیجه با نتایج حاصل از پژوهش های صورت گرفته توسط توکلی و داودی (۱۳۹۷)، نصیری و همکاران (۱۳۹۶)، نگهبان و همکاران (۱۳۹۵)، چنگیز و همکاران (۱۳۹۵) در خصوص عواملی از جمله ضعف و ناتوانی در تحقیق و پژوهش از سوی دانشجویان، عدم آشنایی با روش های جستجوی اطلاعات، عوامل فردی، علاقه شخصی، دشواری دسترسی به منابع اطلاعاتی و عدم توجه به نیازهای جامعه به ویژه رشته تحصیلی همخوانی داشته است و نتیجه این پژوهش و پژوهش های مشابه صورت گرفته در حوزه های دیگر نیز مبین این است که برخی مسائل و مشکلات در فرآیند پایان نامه نویسی در بسیاری از رشته های دانشگاهی یکسان است. دومین فرضیه پژوهش نیز بر تأثیر عوامل دانشگاهی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه اساتید راهنما این رشته دلالت داشت که نتایج آزمون این فرضیه نیز نشان داد از دیدگاه جامعه آماری مورد مطالعه تأکید بر آموزش محوری، کم بودن تعداد واحدهای مرتبط با تحقیق و پژوهش در مقطع کارشناسی ارشد، فقدان منابع اطلاعاتی، قوانین و مقررات سازمانی، و کمبود تسهیلات و امکانات، اداری و ساختاری، مشکلات اطلاع رسانی و فرهنگی - اجتماعی بر فرآیند پایان نامه نویسی دانشجویان کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی مؤثر است که این نتیجه با نتایج به دست آمده از پژوهش های عرب مختاری (۱۳۸۶)، خویباری و عاطفت (۱۳۹۴) همخوانی داشته است. با این حال نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش یمنی دوزی سرخابی و همکاران (۱۳۹۵) که میانگین کلی تمامی عامل - های مورد بررسی به غیر از دو عامل جو فکری دانشکده و زیرساخت ها را از میانگین کل عامل ها پایین تر از حد متوسط دانسته اند و سایر عوامل را بالاتر از حد متوسط تعیین کرده اند، همخوانی نداشته است. در پژوهش های انجام گرفته توسط ون روویچ (۲۰۱۹)، اولاکلوهمین و اوجو (۲۰۱۰) و سالیوان (۲۰۰۱) نیز تأثیر عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی همانند رابطه دانشجو با استاد راهنما، انتخاب موضوع بر فرآیند پایان نامه نویسی مؤثر هستند. با توجه به نتایج این پژوهش و سایر پژوهش های انجام شده در رابطه با فرآیند پایان نامه نویسی در نظام آموزش عالی کشور باید این واقعیت را پذیرفت که پایان نامه نویسی در رشته ها و حوزه های مختلف هم به لحاظ عوامل دانشگاهی و هم عوامل غیر دانشگاهی با معضلات و چالش های فراوانی مواجه است که در بخش مبانی نظری و پیشینه پژوهش بدان ها اشاره رفت و در همین پژوهش نیز تأثیر آنان بر فرآیند پایان نامه نویسی مورد تأیید قرار گرفت و وجود چنین موانع و چالش هایی قطعاً مانع از پویایی و شکوفایی جامعه دانشگاهی در عرصه تحقیق و پژوهش و به تبع آن تولید علم و دانش می شود. در سال اخیر علاوه بر آنچه تحت عنوان عوامل دانشگاهی و غیر دانشگاهی پیرامون موانع و مشکلات انجام فعالیت های پژوهشی به ویژه پایان نامه نویسی توسط محققان و پژوهشگران کشور به انجام رسیده است، پدیده ای زشت و غیر علمی به نام پایان نامه نویسی توسط دیگران در کشور رواج پیدا کرده است که در وهله اول نتایج همه پژوهش های صورت گرفته در کشور را زیر سوال می برد زیرا نتایج چنین پژوهش هایی زمانی ارزشمند است

که اطمینان حاصل شود شخص دانشجو نقش اول را در نگارش پایان نامه تحصیلی خود ایفاء می کند. بنابراین با توجه به نتایج این پژوهش و دیگر پژوهش های مشابه، ضرورت ایجاد می کند از سوی متولیان امر از جمله وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی تدابیری اندیشیده شود که فرآیند پایان نامه نویسی تحت نظارت دقیق و بر اساس چارچوب های نظام آموزش عالی و با هدف کمک به رشد و توسعه علمی کشور انجام شود. بر اساس شواهد و نتایج مبتنی بر فعالیت های پژوهشی انجام شده پیرامون آسیب ها و چالش های پایان نامه نویسی این واقعیت آشکار می شود که در حال حاضر نگارش پایان نامه در بسیاری از رشته های تحصیلی به ویژه در مقطع کارشناسی ارشد با مشکلات متعددی مواجه است که چنانچه مورد توجه قرار نگیرند جایگاه این کار علمی ارزشمند به طور کلی زیر سوال خواهد رفت. بنابراین باید دانشگاه قوانین سخت و محکم تری را برای مقوله پایان نامه تدوین نمایند البته تدوین این قوانین و مقررات باید جنبه تسهیل گری داشته باشد نه اینکه خود برای انجام فعالیت های پژوهشی مانع و دست و پا گیر شوند. اصلاح نظام آموزشی با هدف کمک به دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی برای ایجاد شوق و رغبت در آنان برای گرایش و تمایل به انجام فعالیت های پژوهشی، گنجانیدن واحدهای درسی بیشتر با محوریت تحقیق و پژوهش از مقطع کارشناسی و حتی پایین تر از آن، ارتقاء سطح نظارت و ارزیابی فعالیت های پژوهشی، ایجاد شوق و انگیزه در اساتید راهنما برای خدمت متعهدانه در جهت نگارش یک پایان نامه علمی و سایر عوامل انگیزاننده ای که می تواند نوع نگاه و نگرش دانشجویان و اساتید راهنما و مشاور را به فرآیند پایان نامه نویسی متحول سازد از جمله مواردی است که باید برنامه ریزان آموزش عالی آن را مورد توجه و تاکید ویژه قرار دهند.

منابع فارسی

- توکل، محمدحسین، سیدمحمدصادق داودی (۱۳۹۷)، بررسی عوامل موثر بر کیفیت پایان نامه ها و رساله ها براساس تحلیل اهمیت عملکرد، اولین همایش ملی آسیب شناسی پایان نامه ها و رساله های حوزه علوم انسانی - اسلامی، تهران، دانشگاه مذاهب اسلامی.
- چنگیز، طاهره و همکاران (۱۳۸۲)، دیدگاه اساتید راهنما در مورد مشکلات روند اجرای پایان نامه تحصیلی پزشکی عمومی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، شماره ۹، ۳۲-۲۴.
- رادافشار، گلپر، سبجانی، عبدالرسوی، صادق، فرشته (۱۳۸۹)، بررسی دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان نسبت به فرآیند انجام پایان نامه، مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان، دوره نوزدهم، شماره ۷۴، ۹۷-۸۶.
- شیربگی، ناصر، کاوه ای، صدیقه (۱۳۹۱)، نقش و رابطه نظارتی استاد راهنما و دانشجو از دیدگاه دانشجویان دوره کارشناسی ارشد، دو فصلنامه رویکردهای نوین آموزشی، دوره ۷، شماره ۱، ۲۶-۱.

- عرب مختاری، روح‌اله (۱۳۸۶)، شناسایی موانع و مشکلات پژوهش در رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی کشور از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران.
- مظلومیان، سعید، زندی مهر، هوشنگ، رستگار، احمد (۱۳۸۹)، بررسی و مقایسه عوامل مؤثر بر فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی علوم پایه و علوم انسانی دانشگاه پیام نور استان فارس، مجله نامه آموزش عالی، دوره ۳، شماره ۱۲، ۷۰-۵۳.
- منصوریان، یزدان (۱۳۸۸)، صد ویژگی یک مقاله علمی - پژوهشی خوب، کتاب ماه کلیات، ۱ (۱۳)، ۶۶-۷۷.
- نصیری، حسام، رشیدی، حسن، محمودی، عبدالله (۱۳۹۶)، بررسی موانع پژوهش و عوامل مرتبط با آن از دیدگاه اساتید دانشکده های منطقه ۲ سما و ارائه راهکارهایی برای حل آن، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، شماره پنجاه دو، ۱۵۹-۱۴۲.
- نگهبان، زهره و همکاران (۱۳۹۵)، عوامل مؤثر بر انتخاب موضوع پایان نامه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد، فصلنامه عیار پژوهش در علوم انسانی، سال پنجم، شماره دوم، ۱۲۰-۱۱۱.
- یمنی دوزی سرخابی و دیگران (۱۳۹۵)، تحلیلی بر وضعیت عوامل مؤثر بر تجارب پژوهشی (فرآیند پایان نامه نویسی) دانشجویان تحصیلات تکمیلی و تغییرات آن در دانشگاه شهید بهشتی، فصلنامه آموزش عالی ایران، دوره هشتم، شماره ۱، ۱۸-۱.
- یمنی دوزی سرخابی، محمد، امین مظفری، فاروق (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر تجارب پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی، فصلنامه مطالعات تربیتی و روان شناختی، دوره دهم، شماره ۱، ۱۰۰-۸۳.

منابع انگلیسی

- Kefla G. (2010). T.Knowledge-Based Economy and Society Has Become a Vital, (1):68-75.
- Olakulehin. F, Ojo. O (2008), Factors Influencing the Completion of Dissertations by Students of Post-Graduate Diploma in Education (PGDE) by Distance Learning in South-western Nigeria, Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology Volume 4, Number 1.
- Sullivan, J.E (2001), The experience of thesis writing from the perspective of graduate student Nurses, UMI published thesis: University of Alaska Anchorage.
- van Rooij, E, Fokkens-Bruinsma. M & Jansen. E (2019), Factors that influence PhD candidates' success: the importance of PhD project characteristics, Studies in Continuing Education, DOI: 10.1080/0158037X.2019.1652158